

NECİP FAZIL KISAKÜREK İMAM HATİP ORTAOKULU

VAKTİ KUŞANMAK ETKİNLİKLERİ

Namaz, insanın Allah ile buluşmasıdır

Bütün ilahi dinlerde mevcudiyetinden bahsedilen ve İslam'ın beş rüknünden biri olan namazın hikmet ve öneminden kısaca bahsedebilir misiniz?

Bütün dinlerde değişmeyen tek esas, tevhit inancıdır. Yani Cenab-ı Hakk'ın varlığına ve birliğine tereddütsüz iman etmektir. Yine bütün ilahi dinlerde Allah'a imandan sonra insanlara bazı sorumluluklar yüklenmiştir ki bunların en başında namaz ibadeti gelmektedir. Namazların miktarı, şekli farklı olabilir ama namaz anlamına gelen ve aynı işlevi gören bir ibadet, dinin temel direği hüviyetinde her zaman var olagelmiştir.

İslam'ın temel direği kabul edilen ve günde beş defa kılmakla zorunlu olduğumuz ibadet olan namaz, insanı Allah'a en çok yaklaştıran, Resulullah'ın (s.a.s.) “Amellerinizin en önemlisi namazdır.” (Muvatta, Tahâret, 6/36.) buyurduğu bir farizadır. Aynı zamanda “İnsanı günahlardan temizleyen bir ibadettir.” (Buhari, Mevâkît, 6.) “Mümini ahlaksızlıktan ve kötülüklerden koruyan bir kalkandır.” (Ankebût, 29/45.) buyurulmuştur. Müminin miracı olması münasebetiyle namaz, günde beş defa Allah'ın huzuruna varmak ya da her gün beş defa Cenab-ı Hak tarafından kabul edilmektir.

Allah Teâlâ, bütün âlemin, canlı ve cansız bütün varlıkların kendisini zikrettiğini ve O'na secde ettiklerini ayetlerle bildirmektedir. Bütün varlık âlemi, mahiyetini bizim anlayamayacağımız şekilde Cenab-ı Hakk'ı zikretmekte, O'na hamd ve secde etmektedir. Mahlûkatın efendisi olan “insan” da bu işi çok daha kapsamlı ve anlamlı bir şekilde namazda yerine getirir.

Namazı şekil ve mana diye ikiye ayıracak olursak onun şekil yönüne baktığımızda şunu görürüz: Mümin önce gerekli temizliğini yapar, elbisesinin ve namaz kılacağı yerin de tertemiz olduğunu gördükten sonra, tekbir getirerek ellerini kaldırır, dünyayı arkasına atarak namaza başlar. Emre amade bir kul edasıyla kamet bağlar, kıyamda durur, rükûya ve secdeye varır. Bu hâliyle mümin, kâinattaki bütün varlıkların hamdini ve zikrini sembolize etmektedir. Dağlar gibi dimdik ayakta durur, böylece dağların, ağaçların, nebatatın, ayakta duran ve cansız bildiğimiz bütün mevcudatın zikrini yansıtır.

Sonra “Allah, en büyüktür!” diyerek rükûya gider, orada “En büyük olan Allah’ın her türlü kusurdan ve noksanlıktan münezzehtir” itiraf ederek Rabbimizi zikreder ve iman tazeleriz. Bu sözü tam bir iman ve tasdik duygusuyla söylediğimizi göstermek için de en az üç kez tekrar ederiz. Rükûdan başımızı kaldırdığımızda, “Allah, kendisine hamd edeni mutlaka işitir.” diyerek, “Ey Rabbimiz! Bize ayağa kalkma gücünü verdiğin ve bizi hayvanlar gibi olmaktan kurtardığın için sana hamd olsun.” diye niyaz ederiz.

Namazdaki rükû hâli, bir anlamda dört ayaklı hayvanların zikrini sembolize etmektedir.

Sonra yine “Allah, en büyüktür!” diyerek secdeye gider, Cenab-ı Hakk’ın huzurunda yerlere kapanır, orada da “En yüce olan Rabbimi her türlü kusurdan ve noksanlıktan tenzih ederim.” diyerek iman tazeleriz. Bu sözü de tam bir iman ve tasdik duygusuyla söylediğimizi göstermek için en az üç kez tekrar ederiz. Yine “Allah, en büyüktür!” diyerek secdeden kalkarız ama kulluğun Allah’a en yakın olan hâlini temsil eden secdeyi rastgele yapmadığımızı göstermek için yine tekbir alarak tekraren ve teyiden secdeye varırız. Aynı hamd ve zikrimizi secdede iken bir kez daha dile getiririz. Bütün bu hâllerimizde de Allah’a olan imanımızı ve imandaki sadakatimizi tazeleriz. Namazdaki secde hâli de bir anlamda yerde sürünerek dolaşan hayvanların zikir hâlini sembolize etmektedir.

Sonra bu yaptığımızın bir anlık ve rastgele bir şey olmadığını göstermek ve teyit etmek için aynı şeyleri her rekâta tekrar ederiz. En sonunda teşehhüde oturur ve sanki veda hâli anlamını gösteren selamlaşma faslının arkasından kelime-i şهادeti okuyarak tekrar imanımızı tazeler, sonra dua ve niyaz ile Rabbimizle olan muhaveremizi tamamlayarak namazımızı bitirir ve “Allah’ın selamı, rahmeti ve bereketi dileğiyle” selam verir, tekrar dünyaya döneriz. Bunu yaparken de sağa ve sola dönerek Allah’ın selamını, rahmetini ve bereketini hem sağ tarafındakiler hem de sol tarafındakiler için temenni eder. Namazımızı bitirip selam verince de, “Ey Allah’ım! Selam sensin ve selamet sendendir. Ey celâl ve ikram sahibi olan Allah’ım, sen mukaddes ve münezzehtir.” diyerek (Müslim, Mesâcid, 26/136; Tirmizi, Salât, 224/298.) Rabbimizle olan muhaveremizi, zikrimizi ve hamdimizi tamamlarız.

Her gün beş defa kıldığımız namazda esas olan huşu, hudû ve istiğraktır, her şeyi bir kenara koyarak Allah’ın huzuruna huşu ile durmaktır. Ama gaye sadece bu olsaydı, hiçbir fizikî harekete, kıyâma, rükûya, secdeye gerek olmazdı. Aksine tam bir hareketsizlik ve sükûn esas olmalıydı. Fakat durum böyle değildir. Çünkü Allah cesedi ve ruhu birlikte yaratmıştır. Bunların her ikisi varsa insan vardır. Öyleyse insanın her ikisiyle birlikte yani hem ruhî bir istiğrakla hem de bazı vücut hareketleriyle namaz kılması gerekir.

Dinimiz bu birlikteliği namazda da gerçekleştirmektedir. Zaten İslam; din ve hayat, dünya ve ahiret, ruh ve

ceset birliğini en mükemmel şekilde sağlayan bir dindir. İslam, Avrupalının anladığı gibi lâhûtî bir din değil, insanla yaratıcısı arasındaki münasebeti ve en geniş anlamıyla bütün hayatı tanzim eden bir dindir. **“Kitaptan sana vahyedilenleri oku, namazı özenle kıl. Kuşkusuz namaz hayâsızlıktan ve kötülükten men eder. Allah’ı anmak her şeyden önemlidir. Allah yaptıklarınızı bilir.” (Ankebut, 29/45.)**

ayetinden hareketle namazın ahlak üzerindeki etkisini anlatabilir misiniz?

Burada iki cümle önemlidir. Bunlardan birincisi, “Namaz insanı hayâsızlıktan ve kötülükten men eder.” cümlesidir. Önce şunu söyleyelim: Şartlarına tam olarak uyup kılınan namazın insanı kötülüklerden uzak tutacağını hem Allah hem de Hz. Peygamber söylemektedir. Bir müminin, bu söylenenlere tereddütsüz iman etme zorunluluğu vardır. Dolayısıyla bunun böyle olduğundan mümin asla şüphe etmez.

Sözünü ettiğiniz ayet-i kerime, eğer namazın dili olsaydı, insana hayâsızlıktan ve kötülüklerden uzak durması gerektiğini söyler ve onu bunlardan vazgeçirirdi manasına gelebilir. Böyle yorumlayan müfessirler vardır. “Allah sizi hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyması için namazı farz kılmıştır, dolayısıyla namazı farz kılmakla size lütufta bulunmuştur.” manasını veren müfessirler de vardır.

Bununla birlikte namazını hakkıyla kılan insanı, namazın kötülükten ve hayâsızlıktan koruyacağını akıl da kabul eder. Çünkü günün her vakit dönümünde yani güneş doğarken, zirvede iken, batmaya meylettiğinde, battığında ve harareti tamamen kayb olduğunda her gün defalarca Allah’ın huzuruna girip çıkan insanın, Allah’ın rızasına aykırı bir hayâsızlığı ve kötülüğu yapması makul değildir. Yaparsa tekrar Allah’ın huzuruna nasıl çıkacaktır? Buna rağmen yine de yapıyorsa kıldığı namazın problemlili olduğunu bilmesi gerekir. Nitekim Hz. Peygamber: “Her kimin namazı, kendisini hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoymuyorsa o namaz o kişinin Allah’a uzaklığından başka bir şeyini artırmaz.” (Taberânî, Kebîr, XI, 54.) buyurmuştur. İkincisi, “Allah’ı anmak her şeyden önemlidir.” cümlesidir. İbadetlerde esas olan Allah’ı anmaktır. O’nu zikretmek ve O’nunla sürekli irtibat hâlinde olmaktır. Bu hâl, hiç şüphesiz ibadetin kendisinden daha önemlidir. İbadetler vesiledir, amaç Allah’ı zikretmek, O’nu hiç aklından çıkarmamaktır. Çünkü sürekli Allah’ı anmak insanı kötülükten ve hayâsızlıktan korur. Namazların gün içerisine serpiştirilmesinin sebebi de bu sürekliliğu korumak olsa gerektir. Her an Allah ile olmak, insandaki hayâsızlık ve kötülük dürtüsünü öldürür.

Hem bireysel hem de toplumsal olarak ifa edilen namazın insana yönelik psikolojik ve sosyolojik etkileri muhakkaktır. Bunlardan da söz edebilir misiniz?

İnsan, önemli bir şahsiyetin huzuruna varıp kendisiyle bir müddet sohbet ettikten sonra dışarı çıktığında en azından belli bir süre bu sohbetin etkisinde kalır. Konuşulanları düşünür, bunların doğru ve dikkat edilmesi

gereken sözler olduğuna kanaat getirir. Namaz da bir yönüyle insanın, dünyayı arkasına atarak Allah ile buluşması anlamına gelen bir ibadettir. Bu hâl de her gün belli aralıklarla beş defa tekrarlanmakta, böylelikle sanki insanın Allah ile beraber olma hâlinin unutulmaması, sürekli canlı kalması sağlanmaktadır. Kendini her zaman Allah'ın huzurunda hisseden insan, bu hâlin etkisini kendi ahlakında ve davranışlarında mutlaka hisseder. Şimdi Allah'ın huzuruna varmakta, biraz sonra da huzurdan dışarı çıkmaktadır ve bu durum her gün defalarca sürekli tekrarlanmaktadır. Bu hâl mümini, hayatını Allah'ın rızasına göre yürütmeye mecbur bırakır. Ayrıca insana sokak terbiyesini de öğretir. Çünkü O'nun huzuruna giderken veya huzurdan çıkıp işine, evine dönerken O'nun rızasına aykırı bir davranışta bulunmaktan, hatta böyle bir düşünceyi içinden geçirmekten bile utanç duyar. Kendisiyle ve imanıyla tutarlı olabilmesi için mutlaka bu psikolojiyi vicdanen yaşar. İşte bireysel ve toplumsal açıdan en büyük kazanım budur.

Ayrıca namazları cemaatle kılmanın, tek başına kılmaktan yirmiyedi derece daha faziletli olduğunu biliriz. Cemaatle kılarken farklı bir şey yapmıyoruz, aynı şeyleri okuyor, aynı kıyam, rükû ve secdeleri yapıyoruz. Buradaki tek fark, toplumsal birlikteliktir yani dayanışma, sevinci ve kederi paylaşmadır. İnsan beş vakit aynı safta namaza durduğu birinin hâl ve hatırını sorar, sohbet eder, sıkıntıları varsa paylaşır, birlikte çare aramaya çalışır. İşte cemaatle namazın yirmiyedi kat faziletli olmasında toplumsal birlikteliğe katkısını görmek lazımdır.

Peygamber Efendimizin çeşitli müjdelere andığı namaz, elbette bir inancın tezahürüdür. İnançla başlayan bu ibadetin iman üzerindeki etkilerinden bahsedebilir misiniz?

İbadetlerin imanı kuvvetlendiren bir unsur olduğu bütün İslam hukukçuları tarafından benimsenen genel bir ilkedir. Yapılan her ibadet, hatta her iş mutlaka belli bir inanca ve niyete dayanır. Hiçbir davranış, hiçbir söz tesadüfen ortaya çıkmaz. Önce niyet ve kalbin kararı gerekir, sonra fiiliyat gerçekleşir. Buna göre namaza baktığımızda, hayatımıza en çok sinen ibadetin namaz olduğunu görürüz. İslam'da her gün sürekli yapılan bir tek ibadet vardır, o da namazdır. Diğer ibadetlerin hiçbirisi namaz kadar sürekli değildir. Orucu ve zekâtı senede sadece bir defa eda ederiz. Ama her gün beş defa namazla haşır neşir oluruz. En yoğun ve yorgun olduğumuz saatlerde bile namaz bizi ayağa kaldırmaktadır. Her sabahın tatlı uykusunu namaz için feda ederiz, işlerimizin en yoğun olduğu öğle saatlerinde namaz için ayağa kalkarız, yaptığımız işlerin toparlanma zamanı olan ikinci vakitlerinde, soframızın kurulduğu akşam saatlerinde, yorgunluğumuzu giderip uyku rahatlığına erdiğimiz yatsı vaktinde yine namaz bizleri ayağa kaldırmaktadır. Sanki bütün vakitlerimiz namazla yoğrulmuş, ona göre dizayn edilmiş gibidir. Bu derece insan ile sürekli iç içe olan bir

fiili, kalpteki imanın eseri olmaktan başka bir şeyle açıklayamayız. Nitekim bazı fukaha, namazı imanın bir rükünü olarak kabul eder.

Namaz kalpteki imanın bir eseri olduğu gibi aynı zamanda o imanı güçlü tutan, kuvvetlendiren bir ibadettir. Kur'an-ı Kerim'de de imandan sonra hemen namaz zikredilmektedir. Cenab-ı Hak, namaz kılanları "mümin" diye nitelemektedir. (Nisâ, 4/162.) "Eğer namaz kılarınsanız ben sizinle beraberim." buyurmaktadır. (Mâide, 5/12.) Allah, Resulü ve namaz kılan müminleri "dost" kavramıyla bir arada zikretmektedir. (Mâide, 5/55.) Hz. İbrahim'e "Rabbim, beni ve soyumu devamlı namaz kılanlardan eyle!" diye dua etmesini emretmektedir. (İbrahim, 14/40.) Hz. İsa, "Rabbim bana, yaşadığım müddetçe namazı vasiyet etti." demektedir. (Meryem, 19/31.) Hz. İsmail'in, aile efradına sürekli namazı emrettiğini ve onun Allah katında kendisinden razı olunan bir kul olduğunu haber vermektedir. (Meryem, 19/55.) Namazı terk edenlerin şehvetlerine uyduklarını, bu yüzden gayyaya düşeceklerini bildirmektedir. (Meryem, 19/59.) Namaz kılanların asla zarar etmeyen bir ticaret yaptıklarını söylemektedir. (Fâtır, 35/29.)

İmanı olmayanın cennete girmesinin mümkün olmadığına, namaz kılanların ise cennete kavuşacakları beyan edildiğine göre namaz ile iman bir bütün olarak düşünmek de mümkündür. Namaz imanı kuvvetlendirir, kuvvetli bir iman da insanı namaza mecbur eder.

Şüphesiz ki sabır, Kur'an'da imani ve ahlaki bir tavrın göstergesi olarak namazla birlikte zikredilmiştir.

Sabır ile namaz arasındaki ilişkiyi bizlere anlatır mısınız?

Hz. Peygamber:"Cennet zorluklarla, cehennem nefsanî arzularla sarılmıştır." (Müslim, Cennet, 1.)

buyurmaktadır. Ayette namazla birlikte sabrın da zikredilmesi, hayat gerçeğine uygun düşmektedir. Namaz, Allah ile olan ilişkimizi sürdürdüğümüzü, sabır da bu ilişkiyi gerçekten koruduğumuzu fiilen göstermektedir. Allah'ın buyruğuna uyarak nefsanî arzularımıza karşı sabırla direnç gösterdiğimizi kanıtlamaktadır. Bizzat namazın kendisi bile nefse zor gelebilmektedir. Ama biz nefsimize zor gelen şeyleri Allah emretti diye yapıyor, nefsimizin isteklerine de Allah yasakladı diye engel oluyoruz. Çünkü cennete ancak beşeri ve nefsanî arzulardan uzaklaşmak suretiyle girilir. Resulüallah (s.a.s.) başka bir hadisinde de şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın (buyruklarını) koru ki Allah da seni korusun! Allah'ın (buyruklarını) koru ki O'nu, hep yanında bulasın! Bolluk ve rahatlık döneminde kendini Allah'a tanıtsın ki sıkıntılı döneminde Allah da seni tanısin!" (Tirmizi, Kıyamet, 59.)

Allah Teâlâ, Taha suresinde "Aile fertlerine namazı emret, kendin de bunda kararlı ol. Senden rızık istemiyoruz, asıl biz seni rızıklandırıyoruz. Mutlu gelecek, günahlardan sakınanların olacaktır." buyuruyor. (Taha, 20/132.) Başta kendimize ve ailemize bu ayeti nasıl tatbik etmeliyiz?

İnsan, birine, doğru yolu gösterirken bu tavsiyenin işe yaraması için önce kendisinin o yola girmesi gerekir. Nitekim Hz. Peygamber'e emir sigasıyla gelen bu ayette, aile efradına namazı emret, kendin onu kıl, buyurmaktadır. İnsan aile efradından yapmalarını istediği şeyleri kendisi yapmazsa, "İnsanlara iyiliği emreder de kendinizi unutur musunuz? Üstelik kitap da okuyorsunuz, hiç mi aklınızı kullanmıyorsunuz?" (Bakara, 2/44.) mealindeki ayette işaret edilen kişi konumuna düşer. Bu durumda, o söylediklerinin hiçbir anlamı ve etkisi olmaz, insan yalancı durumuna düşer. Zaten insan sözden ziyade yapılanları görmekten etkilenir. Dolayısıyla aile efradımızın namaz kılmalarını ve bu yolla cenneti kazanmalarını istiyorsak önce kendimiz kılarak örnek olmalıyız.

Abdest nedir-nasıl alınır?

Abdest, bazı ibadetleri yapabilmek için dirseklerle beraber el ve kolların, yüzün ve aşık kemikleri ile beraber ayakların yıkanması ve başın mesh edilmesinden ibaret hususi bir temizliktir.

Abdestle ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de, "Ey iman edenler! Namaza kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar kollarınızı yıkayın, başınızı mesh edin ve aşık kemikleri ile beraber ayaklarınızı yıkayın... Eğer su bulamazsanız temiz toprakla teyemmüm edin." (el-Mâide, 5/6) buyrulur. Hz. Peygamber (s.a.s.), abdestin nasıl alınacağını Müslümanlara fiilî olarak gösterdiği gibi (İbn Mâce, Tahâret, 47 [419]; Merğînânî, el-Hidâye, 1/16) abdestsiz olarak kılınacak hiçbir namazın Allah (c.c.) katında kabul olunmayacağını da ifade etmiştir (Buhârî, Vudû', 2 [135]; Müslim, Tahâret, 2 [225]; İbn Mâce, Tahâret, 47 [419]).

Farzları, sünnetleri ve adabına riâyet edilerek abdest şöyle alınır:

Niyet edilir ve besmele çekilir. Önce eller bileklere kadar ve parmak araları da hilallenerek/ovuşturularak üç defa yıkanır. Abdest azalarında suyun temasına engel maddeler varsa imkân ölçüsünde temizlenir. Parmaktaki yüzük oynatılır. Sağ el ile üç defa ağza su verilerek ağız temizliği sağlanır. Aynı şekilde üç defa burna su verilerek burun temizlenir. Ardından yüz üç kere yıkanır. Sonra dirsekle birlikte sağ kol üç defa ve aynı şekilde sol kol üç defa yıkanır. Sağ el ıslatılarak avuç ve parmakların içiyle başın dörtte biri veya tamamı bir defa mesh edilir. Eller tekrar ıslatılarak başparmakla kulağın dışı, şahadet parmağı veya serçe parmakla içi mesh edildikten sonra her iki elin arkasıyla boyun mesh edilir. Önce sağ, sonra sol ayak, parmak uçlarından başlanarak topuk ve aşık kemikleri de dâhil olmak üzere yıkanır. Suyun parmak aralarına ulaşmasına özen gösterilir (Buhârî, Vudû', 22-24 [157-159]; Müslim, Tahâret, 3-6 [226-227]; Kâsânî, Bedâi', 1/23-25; İbn Cüzey, el-Kavânin, 19-21).

Sahih rivâyetlere göre Hz. Peygamber (s.a.s.) abdestin bitiminde,

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ

"(Ben, Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun tek olup ortağı bulunmadığına şahitlik ederim. Yine şahitlik ederim ki

Muhammed O'nun kulu ve elçisidir. Allah'ım! Beni tövbe edenlerden ve temizlenenlerden eyle) duasını okuyan kimse için Cennetin sekiz kapısının açılacağını ve dilediği kapıdan içeri girmesine izin verileceğini müjdelemiştir." (Tirmizî, Tahâret, 41 [55]).

Namazın Farzları (Sıhhat Şartları ve Rükünleri). Farz, vâcib veya nâfile türünden herhangi bir namazın geçerli sayılması için aranan şartlara sıhhat şartları denir. Bunlar namazın mahiyetinden bir cüz olmadıkları ve namaza hazırlık özelliği taşıdıkları için şart olarak isimlendirilir. Namaz ibadetini meydana getiren unsurlar ise namazın mahiyetini oluşturdukları için namazın rükünleri şeklinde ifade edilir. Bir namazın geçerli olması için aranan şartların ve rükünlerin yerine getirilmesi zorunlu olduğu için hepsi aynı zamanda namazın farzlarıdır. Öğretim kolaylığı sağlamak amacıyla namazın farzları Hanefî fıkhında namazın dışındaki şartlar ve namazın içindeki şartlar olarak iki grup halinde sayılmıştır. Bazı eserlerde ikinci grup rükünler, birinci grup rükünlerin şartları olarak anılır.

Namazın şartları şunlardır:

1. Hadesten Tahâret. Hades kelimesi, "abdestsizlik ya da cünüplük sebebiyle meydana geldiği kabul edilen hükmî kirlilik" anlamındadır. Namazın geçerli olabilmesi için abdesti olmayan bir kişinin abdest alması, cünüplük halindeki kişinin de gusül abdesti alması gerekir. Âdet ya da lohusalık durumları devam eden kadınlar namaz kılamaz. Bu halleri sona erdikten sonra namaz kılabilmeleri için gusül abdesti almaları icap eder. Gusül abdesti veya abdest alabilecek su bulamayan yahut su bulduğu halde kullanma imkânı olmayan kişi teyemmüm eder.

2. Necâsetten Tahâret. Vücut, elbise ve namaz kılınacak yerde bulunan ve namazın geçerliliğine engel olan maddî pisliklerin temizlenmesi gerekir. Hanefî mezhebinde benimsenen görüşe göre namaz kılınacak yerin temizliğiyle ilgili asgari şart ayakların, ellerin, dizlerin ve alnın konacağı yerlerin temiz olmasıdır; burnun konacağı yer necis olursa -mekruh olmakla birlikte- namaz geçerli olur.

3. Setr-i Avret. "Vücutta dinen örtülmesi gereken ve başkasının bakması haram olan yerler" anlamındaki avret mahallinin namazda örtülmesi şarttır. İmkân olduğu halde örtünmeden kılınan namaz geçerli olmaz. Namazın bozulmasına sebep olan açık yerin ölçüsü konusunda fakihler arasında farklı görüşler vardır (bk. [SETR-i AVRET](#)). Namazda giyilen kıyafetin vücudun rengini göstermeyecek şekilde olması gerekir. Vücut hatlarını belli eden elbise ile kılınan namaz -mekruh olmakla birlikte- geçerlidir.

4. İstikbâl-i Kible. Bu şart namaz kılarken kibleye (Kâbe) yönelme gereğini ifade eder. Mescid-i Harâm'da namaz kılan kimsenin yüzünü ve yönünü bizzat Kâbe binasına çevirmesi şarttır. Kâbe'den uzakta bulunan kişi Kâbe'nin bulunduğu

tarafa yönelir. Kâbe'ye uzak bölgelerde kıblenin belirlenmesi, Kâbe'ye yönelmenin nasıl gerçekleşeceği konusunda değişik görüşler mevcuttur (bk. [KIBLE](#)).

5. Vakit. Farz namazlar, bu namazların öncesinde ya da sonrasında kılınan sünnet namazlar, vitir namazı, teravih namazı ve bayram namazlarının kılınabilmesi için vaktin girmiş olması şarttır. Vakit aynı zamanda namazın vücûb sebebidir. Farz namazları genellikle vaktin ilk girdiği anda kılmak daha faziletlidir. Yatsı namazını ise gecenin ilk üçte birlik bölümüne kadar geciktirmenin faziletli olduğu kabul edilmiştir. Güneşin doğmasından yükselmesine kadar olan zaman diliminde, güneş tam tepe noktasındayken ve güneşin batma zamanında namaz kılmak mekruhtur. Bazı özel durumlarda öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazlarının birleştirilerek kılınması câiz görülmüştür (bk. [CEM'](#)). Fıkıh âlimlerinin çoğunluğu, vakitlerin tamamının ya da bir kısmının oluşmadığı bölgelerde yaşayan müslümanların vakitleri takdir ederek namaz vecibelerini yerine getirmeleri gerektiğini ifade etmiştir (bk. Karaman, *İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri*, I, 110-120). Bir namazın vakti içinde kılınması edâ, vakti çıktıktan sonra kılınması kazâ olarak adlandırılır. Vakti girmeden kılınan namazın vaktinde yeniden kılınması gerekir. Vaktinde kılınamayan namaz "fâite" diye isimlendirilir. Herhangi bir namazın özürsüz olarak vaktinde kılınmaması ve kazâ edilmek üzere ertelenmesi günahtır. Hanefîler dahil olmak üzere fakihlerin büyük çoğunluğu bilerek namaz kılmama halinde kazâ, ayrıca tövbe edilmesi gerektiği görüşündedir. Düşman korkusu veya bir hastanın tedavisiyle meşguliyet gibi meşrû bir mazeret sebebiyle namazın kazâyâ bırakılması günah olmaz (ayrıca bk. [EDÂ](#); [KAZÂ](#); [VAKİT](#)).

6. Niyet. "Yalnızca Allah rızâsı için namaz kılmayı istemek ve hangi namazı kılacağını bilmek" anlamına gelen niyet fakihlerin çoğunluğuna göre namazın sıhhat şartı, Şâfiîler ve bazı Mâlikîler'e göre namazın rûknüdür. Niyetin kalple yapılması esas olup dille söylenmesi şart değildir. Ancak dille niyet etmek müstehaptır. Niyetin başlangıç tekbiriyle birlikte yapılması faziletli kabul edilmiştir. Nâfile namazlarda yalnızca namaza niyet etmek yeterli olup hangi namaz olduğu konusunda belirleme yapmak şart değildir. Cemaatle kılınan namazlarda imama uymaya niyet etmek gerekir.

Namazın Rükünleri.

1. İftitah Tekbiri. Namaza başlarken "Allahüekber" cümlesini söylemektir. "Tahrîme" olarak da adlandırılır. Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre namazın şartı, İmam Muhammed ile diğer üç mezhebe göre namazın rûknüdür. Tâzim ifade etmeyen dua cümleleriyle namaza başlandığında tekbir yerine getirilmiş olmaz. Tekbir cümlesinde Allah kelimesinin ilk harfini uzatarak Âllah şeklinde okumak mânâyı bozacağı için namazı geçersiz kılar (ayrıca bk. [TEKBİR](#)).

2. Kıyam. İftitah tekbiri ve her rek'atta Kur'an'dan okunması gerekli asgari miktar süresince ayakta durmayı ifade eden kıyam, farz ve vâcib namazlarda ve Hanefî mezhebinde benimsenen görüşe göre sabah namazının sünnetinde bir

rükündür; gücü yeten kişi bu rükünü yerine getirirmeden (meselâ oturarak) farz veya vâcip bir namaz kılsa namazı geçerli olmaz. Bu asgari süre, kıyam tanımı ve kıyamdayken ellerin nerede ve ne şekilde bağlanacağı hususunda mezheplere göre farklılıklar vardır (bk. [KIYAM](#)). Hasta veya ayakta durmaya gücü yetmeyen kişiden kıyam yükümlülüğü düşer, bu durumdaki kişiler namazı oturarak kılar. Nâfile namazlarda kıyam rükün sayılmadığı için bunlar bir özür bulunmasa da oturarak kılınabilir, ancak ayakta kılmak daha faziletlidir.

3. Kıraat. “Kıyamdayken Kur’ân-ı Kerîm’den okunması gereken asgari miktarın okunması” demektir. Kıraatin iki rek’atlı farz namazların, sünnet ve nâfile namazlarla vitir namazının her rek’atında farz olduğu konusunda görüş birliği vardır. Hanefî mezhebine göre, kıraatin farz olduğu her rek’atta kısa üç âyet veya buna denk düşen bir uzun âyet okumak gerekir. Diğer üç mezhepte kıraatin asgari miktarı her rek’atta Fâtiha sûresinin okunmasıdır. Hanefiler’e göre kıraat üç ve dört rek’atlı farz namazların herhangi iki rek’atında farz, ilk iki rek’atta yerine getirilmesi ise vâciptir. Şâfiî ve Hanbelîler’e göre kıraat farz namazın üç ve dördüncü rek’atında da rükündür. Kıraat vecibesinin dayanakları, imama uyan kimsenin kıraat yükümlülüğü, Kur’an’ın Arapça lafzının yerine bu lafızların meâlinin okunması halinde kıraat şartının yerine gelmiş olup olmayacağı konularında görüş farklılıkları vardır (bk. [İBADET](#); [KIRAAT](#)).

4. Rükû. Her rek’atta eller dizlere varacak derecede sırtın eğilmesini ifade eder. Hz. Peygamber’in uygulamasında en uygun rükû şekli sırt ve baş düz bir satıh meydana getirecek ölçüde eğilmektir. Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre rükûa giderken ve rükûdan kalkarken elleri kaldırmak sünnettir.

5. Secde. “Her rek’atta vücudun belirli uzuvlarını yere veya yere bitişik bir mahalle koyarak iki defa kapanmak” demektir. Resûl-i Ekrem’in uygulamasına en uygun secde yüz, eller, dizler ve ayak parmakları olmak üzere yedi organ üzerine yapılan secdedir. Bunlardan sadece bir kısmı yerine getirildiğinde secdenin geçerli olup olmayacağı konusunda mezhepler arasında farklı görüşler vardır (bk. [SECDE](#)).

6. Ka’de-i Ahîre. Namazların son rek’atlarında belli bir süre oturmayı ifade eder. Üç veya dört rek’atlı namazların ikinci rek’atında yapılan oturuşa “ka’de-i ûlâ” denir. Hanefiler’e göre Tahiyat okuyacak kadar, Mâlikîler’e göre selâm cümlesini söylemeye yetecek kadar, Şâfiîler’e göre teşehhüd ve “Salli Bârik” dualarını okuyup namazdan çıkmak için verilen iki selâmdan ilkinin vermeye yetecek kadar, Hanbelîler’e göre ise teşehhüdü ve Salli Bârik dualarını okuyup iki tarafa selâm verebilecek kadar bir süre oturmak gerekir. Ka’dede oturuş şekli, asgari süresi, ka’delerde okunan teşehhüdün sözleri ve hükmünde görüş ayrılıkları vardır (bk. [KA’DE](#); [TEŞEHHÜD](#)).

Namazın Vâcpleri. Hanefî fıkıh âlimlerinin terminolojisine göre vâcip kabul edilen hususların bir kısmı fakihlerin çoğunluğuna göre farz, bir kısmı da sünnet olarak nitelendirilmiştir. Bazı hususlarda ise üç mezhep arasında farklı

görüşler söz konusudur. Hanefîler'e göre namazın vâciplerinden birini unutarak terkeden ya da geciktiren kimsenin sehiv secdesi yapması vâciptir. Vâciplerden birinin kasten terkedilmesi durumunda ise namazın yeniden kılınması gerekir. Hanefî mezhebine göre namazın başlıca vâcipleri şunlardır: **1.** Namaza Allahüekber gibi tekbir ifade eden bir cümle ile başlamak (diğer üç mezhebe göre farzdır). **2.** Namazların bütün rek'atlarında Fâtiha sûresini okumak (fakihlerin çoğunluğuna göre farzdır). **3.** Farz namazların ilk iki rek'atında, vâcip ve nâfile namazların her rek'atında Fâtiha sûresinden sonra Kur'an'dan bir miktar okumak (çoğunluğa göre sünnettir). **4.** Farz olan kıraati ilk iki rek'atta yerine getirmek. **5.** Fâtiha sûresini Kur'an'dan okunacak âyetlerden önce okumak. **6.** Secdede alımla birlikte burnu da yere koymak. **7.** Üç ve dört rek'atlı namazlarda ikinci rek'atın sonunda oturmak. **8.** Namazların ilk ve son oturularında teşehhüdde bulunmak. **9.** Namazın sonunda sağ ve sol tarafa selâm vermek (çoğunluğa göre farzdır). **10.** Farz olan fiilleri sırayla yapmak. **11.** Farz olan fiili geciktirmemek. **12.** Ta'dîl-i erkâna riayet etmek (Hanefîler'den Ebû Yûsuf'a ve diğer mezheplere göre farzdır).

Namazın Sünnetleri ve Âdâbı. Fıkıh literatüründe namazın geçerlilik şartlarını oluşturan farzlara ve vâciplere ilâve olarak yapılması tavsiye edilen veya uygun görülen birtakım davranışlar vardır. Mezheplere göre farklı şekillerde gruplandırılan bu davranışlar Hanefî fıkıh literatüründe sünnet ve âdâb, Mâlikî eserlerinde sünnet ve mendup şeklinde tasnif edilmiştir. Genel olarak sünnet ve mendup terimlerini aynı anlamda kullanan Şâfiîler namazın sünnetlerini "eb'âz" ve "hey'ât", Hanbelîler ise kavli ve fiili sünnetler şeklinde iki grupta ele almıştır. Hanefîler'e göre sünnet, Hz. Peygamber'in devamlı şekilde yaptığı ve bir mazeret olmaksızın terketmediği, âdâb ise ara sıra yaptığı ve zaman zaman terkettiği davranışlardır. Namazın sünnet ve âdâbının önemli kısmı namazdaki fiillerin belli bir düzen içinde yerine getirilmesini sağlar. Bunların yerine getirilmesi sevap kazanılmasına vesile olur, terkedilmesi herhangi bir cezayı gerektirmez. Sünnetlere riayet edilmesi Resûl-i Ekrem'e bağlılığın bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Sünnetleri terketmek namazı bozmaz, ancak kınamayı gerektirir.

Daha çok Hanefî mezhebi esas alınmak suretiyle namazın belli başlı sünnetleri şöylece sıralanabilir: **1.** Beş vakit farz namaz ve cuma namazı için ezan okunması ve kâmet getirilmesi. **2.** İftitah tekbiri için erkeklerin ellerini kulak hizasına, kadınların omuz hizasına kadar kaldırması. Mâlikîler ve Şâfiîler'e göre erkekler ellerini omuz hizasına kadar kaldırır, Hanbelîler'e göre muhayyerdirler. **3.** Kıyamda erkeğin sağ elini sol elinin üzerine koyarak göbek altında bağlaması, kadının aynı şekilde göğsünün üstünde bağlaması. Mâlikîler'e göre namazda iki elin yana saliverilmesi menduptur. **4.** İftitah tekbirinden sonra Sübhâneke duasının okunması (Mâlikîler'e göre mekruhtur). **5.** Fâtiha sûresinin sonunda âmin demek. Hanefîler'e ve Mâlikîler'e göre âmin ifadesi gizli söylenir. Şâfiîler ve Hanbelîler'e göre kıraatin gizli yapıldığı namazlarda gizli, açıktan yapıldığı namazlarda açıktan söylenir. **6.** Hanefî ve Hanbelî mezheplerine göre

birinci rek'atta, Şâfiîler'e göre her rek'atta kıraate başlarken besmeleden önce istiâze cümlesini söylemek. **7.** Kıyamdayken ayakların arasında mesafe bırakmak. **8.** Hanefîler'in dışındaki mezheplere göre her namazın birinci ve ikinci rek'atında Fâtiha sûresinden sonra Kuran'dan bir miktar okumak (Hanefîler'e göre vâciptir). **9.** Rükûda iki eli diz kapaklarına koymak ve rükûda en az bir kere "sübhâne rabbiye'l-azîm" demek. **10.** Farz namazların üçüncü ve dördüncü rek'atlarında Fâtiha sûresini okumak (Şâfiîler'e göre farzdır). **11.** Rükû ve secde yaparken tekbir almak. Namaz kılarken yerine getirilmesi faziletli kabul edilen ve namazın âdâbı olarak isimlendirilen bazı davranışların Hanefî literatüründe mendup (müstehap) şeklinde adlandırıldığı görülür. Namazın en önemli âdâbı, Allah'ın huzurunda durulduğunun farkında olarak huşû ve kalp huzuru içinde bulunmaktır (aş.bk.). Namazda huşûun sağlanmasına yardımcı olmak amacıyla kıyamdayken secde yapılacak yere, rükûda ayakların üzerine, secdede burnun iki yanına, otururken kucağa, selâm verirken omuz başlarına bakmak namazın âdâbı arasında zikredilmiştir.

Namazın Mekruhları. Namazı bozmamakla birlikte namaz için gerekli saygı, tâzim ve sükûnet haline aykırı olan ve ibadetin gerektirdiği kalp huzuruna ve huşûa engel olacak davranışlar mekruh olarak nitelendirilmiştir. Namazın faziletini azaltan bu durumların başlıcaları şunlardır: Namazın vâciplerinden veya sünnetlerinden birini terketmek, ikinci rek'atta birinci rek'ata göre kıraati uzun tutmak, bir rek'atta bir sûreyi tekrarlamak veya farz namazlarda iki rek'atta aynı sûreyi okumak, Kur'an'ın tertibine aykırı kıraatte bulunmak, kıyam halinde okunan sûreyi rükûda iken tamamlamak, namazı bozacak ölçüde çok olmamakla birlikte namaz dışı hareketlerde bulunmak, vakit müsait olduğu halde abdesti sıkışık durumda namaz kılmak, esnemek, verilen selâmı el veya baş işaretleriyle almak (tahrîmen mekruh olan bu fiille bazılarının göre namaz bozulur), huşû hali dışında gözleri yummak, gözleri sağa sola veya aşağı yukarı çevirmek, başı hafifçe bir tarafa çevirip bakmak, cemaatle namaz kılınırken imamdan önce rükûa veya secdeye gitmek ya da ondan önce rükû veya secdeden doğrulmak. Namazın vâciplerinden birini kasten terketmek tahrîmen mekruhtur. Böyle bir namaz geçerli olup kişiden namaz borcunu düşürür, ancak yeniden kılınması vâciptir.

Namazı Bozan Durumlar. Fıkıh literatüründe şart ve rükünlerine uygun olarak kılınan namaz sahih, şart ve rükünlerinden herhangi biri eksik olan veya bunlara uygun olarak başladığı halde namaza aykırı bazı davranışlar sebebiyle bozulan namaz fâsid ya da bâtlı şeklinde nitelendirilir. Rükün ve şartların eksikliği dışında ayrıca kaçınılması gereken bazı durum ve davranışlar vardır ki bunlar namazı bozan şeyler (müfsidâtü's-salât) olarak adlandırılır. Bozulan bir namazın tekrar kılınması gerekir. Namazı bozan durumların başlıcaları şunlardır: Abdestin bozulması, namazda konuşmak, dışarıdan bakan kişide namazda olunmadığı izlenimi verecek davranışta bulunmak (amel-i kesîr), kıbleden başka bir yöne dönmek, bir şey yiyip içmek, özürsüz olarak öksürmeye çalışmak, huşû halinin dışında inlemek, gülmek. Hanefîler'e göre kişinin sadece kendisinin duyabileceği kadar gülmesi namazı bozar. Hem kendisinin hem

yanındakilerin duyacağı şekilde gülenin namazla birlikte abdesti de bozulur. Ayrıca sabah namazını kılarırken güneşin doğması, bayram namazını kılarırken zeval vaktinin başlaması, cuma namazını kılarırken ikindi vaktinin girmesi gibi namaz kılan kişinin kendi iradesi dışında meydana gelen bazı durumlarda da namaz bozulur.

Namazın Kılınışı. Namazların kıyam, rükû ve iki secdeden oluşan her bir bölümüne rek'at adı verilir. Şartlarına, rükünlerine, vâciplerine, sünnet ve âdâbına uygun biçimde tek başına iki rek'atlı bir namaz Hanefî mezhebine göre şu şekilde kılınır: Namaz kılacak kişi gerekli temizlik hazırlığını yaptıktan ve örtülmesi gereken yerleri örttükten sonra kibleye dönerek kılacağı namaz için niyet eder. Ellerini başparmaklar kulak yumuşaklarına degecek şekilde kaldırır (kadınlar ellerini parmak uçları omuz hizasına gelecek şekilde kaldırır). “Allahüekber” diyerek namaza başlar. Sağ elini sol elinin üzerine koyar, sol bileğini sağ elinin serçe ve başparmaklarıyla kavrar ve ellerini bu şekilde göbeğinin altında tutar (kadınlar sağ ellerini sol ellerinin üzerine koyup göğsün üzerinde tutarlar). Başlangıç tekbirinden sonra Sübhâneke duasını okur, eûzü besmele çektikten sonra Fâtiha sûresini okur ve âmin der. Ardından Kur'an'dan bir miktar okur ve Allahüekber diyerek rükûa gider. Rükûda parmakları aralıklı haldeyken elleriyle dizlerini kavrar, dizlerini ve dirseklerini bükmeden dik tutar. Başının ve sırtının aynı hizada olmasını sağlar (kadınlar parmakları aralıklı olmaksızın ellerini dizlerinin üzerine koyarlar, dizleri ve sırtı düz tutmazlar). Rükûda en az üç kere “sübhâne rabbiye'l-azîm” der. Daha sonra “semiallahü li-men hamideh” diyerek doğrulur. “Allahüekber” diyerek secdeye gider. Secdeye giderken - bir özü olmadıkça- yere önce dizlerini, ardından ellerini daha sonra yüzünü -iki elinin arasında bulundurarak, alını ve burnu degecek şekilde- koyar. Secdede kollarını yere koymaz (kadınlar koltukları yapışık vaziyette olmak üzere kollarını yere koyarlar). Bu esnada el parmaklarını araları açık olmaksızın kibleye yönelik olarak tutar, ayak parmakları da yere değer. Secdede en az üç defa, “sübhâne rabbiye'l-a'lâ” der. Sonra “Allahüekber” diyerek oturur. Daha sonra “Allahüekber” diyerek ikinci secdeye gider; bu da birinci secde gibi yerine getirildikten sonra “Allahüekber” diyerek ayağa kalkar. Secdeden kıyama kalkılırken önce baş, sonra eller, daha sonra dizler kaldırılır. Kıyamda ellerini bağlayıp sadece besmele çeker, Fâtiha sûresini ve ayrıca Kur'an'dan bir miktar okur. İlk rek'atta olduğu gibi rükû ve iki secde yapıp oturur. Tahiyat, Salli Bârik ve dua okur. Ardından “esselâmü aleyküm ve rahmetullah” diyerek önce sağ, sonra sol tarafa selâm verir ve namazı bitirir. Namazdan sonra Allah'ı anmak, O'ndan mağfiret dilemek ve Hz. Peygamber'den nakledilen duaları okumak sünnettir. Namaz sonrası yapılan dualar namazın eksikliklerini karşılama, Allah'a yaklaşıp sevap elde etme amacına yöneliktir. Sahih hadis kaynaklarında Resûl-i Ekrem'in namazlardan sonraki zikir ve tesbihleri yer almaktadır (meselâ bk. Buhârî, “Ezân”, 155; Müslim, “Mesâcid”, 135-146).

Namazların tek başına kılınması mümkün olmakla birlikte Hz. Peygamber, cemaatle kılınan namazın tek başına kılınan namazdan yirmi yedi veya yirmi beş derece daha faziletli olduğunu belirtmiş (Buhârî, “Ezân”, 30; Müslim, “Mesâcid”,

245-250), kendisi cemaate imamlık yapmış, hastalık halinde ise cemaate katılarak Hz. Ebû Bekir'in arkasında namaz kılmıştır. Bu konunun önemine dair hadislerden ve ilgili âyetlerden hareketle Hanbelîler'e göre cemaatle namaz kılmak erkekler için farz-ı ayın, Şâfiîler'e göre farz-ı kifâyedir. Hanefî ve Mâlikîler'e göre ise cuma dışındaki farz namazları cemaatle kılmak gücü yeten erkekler için müekked sünnettir. Diğer taraftan cemaatle kılınan namazda, namazı kıldırın kişinin imamlığının sahih olması için bazı şartları taşıması ve namaz esnasında bazı hususlara riayet etmesi gerektiği gibi imama uyan kimsenin de namazının geçerli olması için riayet etmesi gereken hususlar vardır (bk. [CEMAAT](#); [İKTİDÂ](#); [İMAM](#)).